

A Tekijai Boldogasszony hócsodája az írott források tükrében

Savoyai Jenő pétervárad–karlócai diadalának háromszázadik évfordulóján

A Pétervárad déli peremén lévő Havas Boldogasszony kegyhely (szerb nevén: Tekija) közelében zajlott le 1716. augusztus 5-én az a hatalmas ütközet, amelyet Savoyai Jenő herceg, a császári hadak főparancsnoka (és Pálffy János tábornok, akkor horvát bán) serege vívott Damad Ali pasa nagyvezír túlerőben lévő szultáni csapatai ellen. A csata az osztrák császári hadak fényes diadalával végződött. Ennek a győztes csatának nyomán alakult ki a környék és az akkori Dél-Magyarország elég nagy területén (a Bácskában és a Bánságban is) a népi ihletésű legenda, amely szerint a két sereg küzdelme csaknem a törökök győzelmét hozta volna, ha a hadvezér Jenő herceg nem folyamodik a Boldogasszonyhoz, égi segítségét kérve. S ekkor megtörtént a csoda: nyár derekán sötét felhők gyűltek össze a csatater fölött, s hatalmas havazás kezdődött, amely elfedte a császári sereget, a törökök pedig rémületükben menekülni kezdtek, s ezáltal került sor a keresztények diadalára. Ez azonban csak a legenda alapmotívumait jelenti; a későbbiek során szerét fogom ejteni (a számos írott forrás alapján), hogy a részleteket is bemutassam. Ezek bemutatása után az olvasó számára is világossá válik majd, hogy elsőrangú folklórról van szó, amely természetesen változatokban jelenik meg. Éppen ezért választottam ezt a témát a jelen évforduló kapcsán¹, mintegy azt szemléltetendő, hogy a három évszázad, benne néhány történelmi sorsfordulóval, sem volt képes arra, hogy a néphagyomány továbbélésén változtasson vagy azt ellehetetlenítse.

Az elmúlt néhány esztendő során (de még az idén tavasszal is) néhány újvidéki és belgrádi szerb napilapban is olvasni lehetett a nyári hócsoda esetéről Tekija kapcsán, forrásként a néphagyományt jelölve meg, termé-

---

¹ Ennek a dolgozatnak erősen lerövidített előszavas változata elhangzott a Kiss Lajos Néprajzi Társaság *A tekiai Havi Boldogasszony köszöntése* című néprajzi konferenciáján, 2016. augusztus 4-én, Temerinben.

szetesen mindenféle forráshivatkozás nélkül. Az itteni magyar sajtóban is megjelent egy cikk, de azt a folklórkutató írta, aki a témával korábban is foglalkozott.² Hogy a Boldogasszony pétérvári hócsodája a 20. század második felében felkeltette-e az itteni magyar újságírás érdeklődését, arról keveset tudok, mindössze néhány cikk adatai kerültek elő (bibliográfiai adatként), ami azt jelzi, hogy a *Családi Kör* hetilap két alkalommal is foglalkozott a kérdéssel. Hogy *Magyar Szó* napilapunk a kérdéskörrel nem foglalkozott évtizedeken keresztül, az nem meglepő, hisz szakrális tematikáról van szó, amit évtizedekig nem néztek jó szemmel a lapban.³

Mielőtt sort kerítenék a dolgozat címében megjelölt kérdéskör, s egyáltalán a pétérvári Havas (Havi) Boldogasszony kegyhely általam ismert irodalmának megvizsgálására, érdemes lesz egy pillantást vetni a kegyhely szerb nevének, a *Tekijának* etimológiájára is, mivel az általam forgatott irodalom a kérdésre elég változatos választ kínál. S ezek a válaszok nem biztos, hogy ma minden tekintetben elfogadhatónak tűnnek.

² CSORBA 2013.

³ A kegyhely utáni érdeklődés első jele FRIEDRICH 1990.

Legújabb tekijai szent ének
augusztus ötödikén.
Az egyházjövahagyásával

Ára 4 krajczár.
Ezen éneket összeírta és kiadta KOPCSÓ ISTVÁN Bács-
földvári lakos.
Nyomatott Székely Simonnal Szabadkan.

Első lépésként meg kell állapítanom, hogy a kegyhellyel kapcsolatos általam ismert magyar nyelvű irodalomban a *Tekija* elnevezés legkorábban a 19. század végén, 1898-ban bukkan föl; ennél korábban ezzel az elnevezéssel ott nem találkoztam. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ilyen nincs is; ha van, az a konferencia előadásában fel fog bukkanni; az ugyanis nem mellékes kérdés, hogy a Trianon előtti Dél-Magyarországon mikortól és miért váltotta föl a péterváradai (*Havi Boldogasszony*) (vagy *Havas Boldogasszony*) kegyhely általában használatos elnevezést a *Tekija* vagy Tekijai kegyhely. (Hogy a Trianon után az új Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban és az azt követő Jugoszláv Királyságban miért vált egyeduralgódóvá a magyar nyelvű vonatkozó irodalomban is a *Tekija* elnevezés, az könnyen értelmezhető [és magyarázható] a szimbolikus térhasználat etnológiájának az új hatalom által is preferált szempontjai alapján. Ez egyébként általánossá vált az impériumváltás után elvesztett magyar területek más részein is.) Az említett, általam ismert legkorábbi magyar forrás pedig *Kopcsó István Szabadkán* 1898-ban kiadott vallási ponyvája, ami a *Legújabb tekijai szent ének augusztus ötödikén* címet viseli, s a benne lévő három énekszöveg közül egy tekijai kötődésű.⁴ Ennek a ponyvanyomtatványnak adataira még

⁴ KOPCSÓ 1898.

a múlt század nyolcvanas éveiben bukkantam Petrik Géza könyvészetének módszeres átolvasása és kicédulázása során, s a cédula máig megőrződött a legnagyobb öröömre. Amikor az adatot ellenőriztem a szabadkai bibliográfia megfelelő kötetében⁵, a legnagyobb meglepetésemre azt tapasztaltam, hogy Kopcsó Istvánnak ezt a kiadványát nem ismeri. A váratlan felfedezés öröme azonban rövid ideig tartott: kisült, hogy a Csáky-Kókai-féle bibliográfia ismeri a kiadványt: ők is Petrikből másolták ki, lelőhelyet és kézbe vehető példányt azonban nem ismernek.⁶ A ponyva azonban mégis előkerült: baráti segítség előkerítette az OSZK aprónyomtatványtárában, sőt az is kisült, hogy Kopcsó a szent ének szövegét még egy ponyvakiadásában kinyomatta. Kopcsó István személyéről csak annyit lehet tudni, amit

⁵ Lásd: *A szabadkai kiadványok bibliográfiája 1870–1918. II. füzet, Újvidék–Szabadka, 1993.*

⁶ CSÁKY-KÓKAI 2006. No 475.

kiadványain maga is jelez: hogy bácsföldvári lakos.⁷ Feltehetően ő is azok közé a búcsúvezető, előimádkozó és előénekes „szentemberek” közé tartozott, mint a Bálint Sándor felfedezte Orosz István, akinek önéletrajzát 1942-ben kiadta.⁸ Orosz István is foglalkozott szakrális ponyvák kiadásával, s ezekből (és az időnkénti dohánycsempészetből) tisztos jövedelmet is szerzett, amiből aggkorában házat vehetett magának, mint önéletrajzában írja. (A sok kicsi sokra ment: a pár krajcáros ének- és imafüzetekből végül összegyűltek a csengő ezüstforintok – vagyis a ház ára.) Attól tartok, hogy ma már aligha fogunk majd Kopcsó Istvánról bármit megtudni, legföljebb közgyűjteményekben és magángyűjteményekben összeírhatjuk a ma még elérhető ponyvanyomtatványait, és azoknak jegyzékét valahol közzétesszük.

Ezután érdemes lesz egy pillantást vetni azokra az elképzelésekre, amelyek a *tekija* szerb szó (és *Tekijaként* földrajzi név) eredetével (etimológiájával) is foglalkoznak. Mint majd látható lesz, ezek az elképzelések elég változatosak, bár nem elképzelhetetlen, hogy a szerzők nem egy esetben egymástól vették át. Szótári adatként a *tekija* szót eddigi ismereteim szerint először az első szerb–magyar szótár vette fel 1894-ben, s jelentését magyarul *török kápolnaként* adta meg.⁹ A szótár Újvidéken jelent meg, a két szerkesztő is az ottani görögkeleti szerb főgimnázium tanára volt: Blagoje Brančić és Derra György. Ezeknek az adatoknak alapján joggal valószínűsíthető, hogy a *tekija* szerb turcizmust nemcsak közszoói, hanem földrajzi név jelentésben is ismerték, s nyilván meg is fordultak az ő idejükben is híres és látogatott kegyhelyen.

Átterve a 20. századi adatokra, amikor a Szerémség és Pétervárad már nem Magyarországhoz tartozott, az általam ismert és nyomtatott forrásban igazolható legkorábbi adat Wátz Oszkár Tekijáról szóló búcsús könyvecskéjében olvasható: „A »tekia« török szó, magyarul annyit jelent, mint: kolostor.”¹⁰ A következő forrás Berti János zarándoklóknak készült kézikönyve (amely 1938-ban magyarul, horvátul és németül jelent meg). Ennek magyar változatában olvasható: „A törökök idejében a mostani zarándokhely Tekija néven volt ismeretes, amely az arab: takija-szóból származik és magyarul menedékhelyet, zárdát jelent.”¹¹ Következő szerzőnk, Bálint Sándor (aki a Bácska visszacsatolásakor járt Újvidéken és Péterváradon és írta két tanulmányát, amiről fontos forrásként a későbbiekben még szó

⁷ Köszönet illeti ezért (is) P. L. barátomat. A másik ponyvanyomtatvány: KOPCSÓ 1898a. A két énekszöveg egymástól némileg eltér.

⁸ BÁLINT (kiad.) 1942.

⁹ BRANČIĆ–DERA (sast.) 1894.

¹⁰ WÁTZ 1930. 1. A ritka kiadvány fénymásolatát Németh Ferencnek köszönöm.

¹¹ BERTI (össz.) 1938. 9.

lesz!) ezt írja: „A táj kultikus igézete alól a törökök sem tudták magukat kivonni és a maga módján egy dervis-zárda, *takija* (innen a hely Tekianeve) dicsérte itt az egy örök Istent.”¹² Másik tanulmányában így fogalmaz: „Pétervárad a középkorban cisztercita apátság volt, a török időkben pedig dervis-kolostor (*takija*, ezért nevezik a helyet *Tekijának* is).”¹³ Csorba Bélánál olvassuk: „A török hódoltság idején derviskolostor (törökül *takija*) állt itt, majd kiűzésüket követően, 1693-ban a jezsuiták birtokába került.”¹⁴ Burány Béla (egy később ugyancsak még említendő forrásban) ezt írja: „Tékia (török jövevényszó) = búcsúhely. Egyébként Pétervárad alatt (Újvidékkel szemben) egy búcsújáró templom helye.”¹⁵ Egy szerb nyelvű forrás (1956-ban) még egy elképzelést fölvet, amiről később kiderül, hogy sokkal közelebb áll a valósághoz, mint az előtte idézettek. Sajnos, a szöveg korrigálatlan: a helynevet többes számban és kisbetűvel írja: „Sam naziv tekije znači inače muslimanski, derviški manastir (Tekke).”¹⁶ A zárójelbe tett szó kapcsán nem nyilatkozik arról, hogy mely nyelvből való. Sudár Balázs török szójegyzéke azonban eligazítja az érdeklődőt: a tekke *törökül* derviskolostort jelent.¹⁷

Nos, tehát akkor a *tekija* (és *Tekija*) szó a szerb nyelvben miféle etimológiához vezethető vissza? Turcizmus-e vagy pedig arabizmus? Vagy mindkettő?

A választ minden bizonnyal Abdulah Škaljić szótára adja meg, amelyben (régi terminológiával) a szerbhorvát/horvátszerb nyelv turcizmusait veszi számba, és megadja az etimológiát is.¹⁸ Ezek szerint a szerb *tekija* szó ugyan végeredményben az arab *tākyā* szóra (ejtsd: tekje) vezethető vissza, de a közbeeső török *tekke* szón keresztül, s jelentése: *dervisépület*, amelyben a *dervisszertartások folynak*.¹⁹ Ebből az értelmezésből az következik,

---

¹² BÁLINT 1943a. 79.

¹³ BÁLINT 1943b. 163.

¹⁴ CSORBA 1997a. 49.

¹⁵ BURÁNY 1990. 148.

¹⁶ MILUTINOVIC 1956. 41.

¹⁷ Lásd: Sudár B.: *A Palatics-kódex török versgyűjteményei*. Budapest, 2005. 328.

¹⁸ ŠKALJIĆ 1985.

¹⁹ Škaljić etimológiai levezetését lényegében alátámasztja a következő magyar adatsor: Georgius de Hungaria írja többek között a dervisokról: „De vannak olyanok is, akik városokban élnek és vendégfogadással foglalkoznak. Ezeknek házait tekjének nevezik; vendégeket azonban csak éjjeli nyugovóra fogadnak.” Ehhez a részhez tartozik a lábjegyzet: „Ma tekke, de tekje (tekje) alakban is ismert. Perzsa eredetű szó. A derviskolostorokat nevezték így, a Pécs környéki Tettye szó emlékét ma is őrzi.” TARDY (közr.) 1977. 98. és 150. A perzsa nyelv említése nem ellentmondás. Nyilván ebből a nyelvből került át a szó előbb az arabba, majd onnan az oszmán-törökhöz.

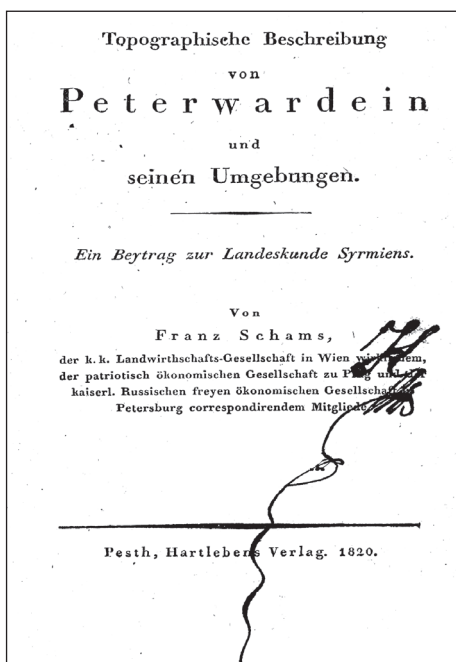
hogy a szerb hódoltságban a *tekija* szó az *oszmán-török tekke* alapján alakult ki, s föltehetően eredetileg 'tekeja' lehetett, de a könnyebb ejthetőség következtében módosult a *tekija* alakba, ami aztán több *Tekija* földrajzi névben megfigyelhető a mai Szerbiában. A *derviskolostor* jelentésű *tekke* török szó a magyar hódoltságban is lecsapódott: a *Tettye* helynévben, ami ma is Pécs városának egyik külterülete, s ahol napjainkban is állítólag láthatóak a derviskolostor romjai.²⁰ Mindez érthető annak fényében, hogy Pécs városa fontos hely a dél-dunántúli török hódoltságban, katonailag, közigazgatásilag és a hódoltsági oszmán kultúra tekintetében is, gondoljunk csak arra, hogy Pécs volt a szülővárosa az egyik legfontosabb török történetírónak, Ibrahim Alajbégovics Pecsevinek.

Legutoljára – mielőtt bemutatnám a pétervárad-i Havas Boldogasszony hócsodájáról megemlékező általam ismert írott forrásokat –, utalni kívánok egy főrangú angol hölgy magyarországi útleírásának Pétervárad-dal kapcsolatos részleteire.²¹ *Mary Montagu* írónőről van szó, aki férje: *Wortley Sztambulba* kinevezett brit követ kíséretében nagyjából fél évvel Savoyai Jenő pétervárad-i-karlócai diadalát követően utazott Magyarországon át a Portára. Mivel Bécsben találkozott Jenő herceggel (Savoyai Jenő), az óva intette őket a magyarországi szárazföldi utazástól, azzal riogatva őket, hogy útközben vagy megfagynak, mivel szállást sehol sem fognak találni, vagy farkasok fogják őket felfalni, esetleg portyázó tatárok fogják őket megtámadni. Az angolok a kockázatosnak lefestett magyarországi szárazföldi utat a tél kellős közepén – 1717 januárjáról van szó! – azért vállalták, mert a buzgó portai követ mielőbb állomáshelyére kívánt érni, s a Dunán azért nem tudtak délre lecsorogni a szerb vagy bolgár hódoltsági területekig, mert a folyó végig be volt fagyva!

S a szóban forgó angolok nem is lettek volna angolok, ha az előttük lefestett rémségek ellenére útnak nem indultak volna. Tehát hol szekéren, hol szántalpakra váltva át, végigrobogva a behavazott Dunántúlon eljutottak Eszékre, majd onnan is, minden baj nélkül, 1717. január 29-én Péterváradra érkeztek. Sajnos, itt alig volt alkalmuk többet időzni, mert a belgrádi pasához menesztett küldönc rövidesen visszatért az utazás folytatására való felszólítással. Csak sajnálhatjuk, hogy ily módon magáról Péterváradról alig tudhattak meg valamit, s nem értesülhettek a városka melletti akkor feltehetően még csak kialakulóban lévő, de majd Franz Schamstól megtudjuk, a néhány esztendő múlva meginduló Boldogasszony-kultuszról. *Mary Montagu* azonban Belgrádba tartva átutazott a

²⁰ Erről például: KAKUK 1996. 336.

²¹ SZAMOTA (össze.) 1891. 445–460.

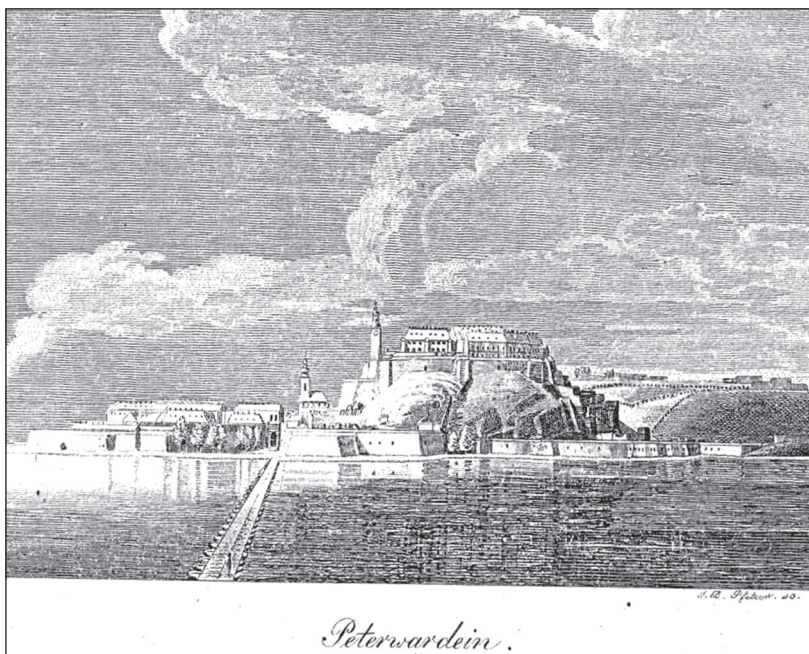

fél esztendővel korábbi csatamezőn, s arról a következő háborzongató leírást adta egyik úti levelében: „Elhaladtunk Karlóca mellett, hol Jenő herceg legutóbbi diadalát aratta a törökök fölött. A dicsőséges de véres napnak jelei még nagyon frissek voltak, a csatamezőt temetetlen emberek, lovak és tevék csontvázaik és koponyái fődtek. Borzadállyal néztem ennyi megcsönkített emberi testre és eszembe jutott a háború igazságtalansága, mely a gyilkosságot nemcsak szükségesnek, hanem érdemteljesnek is tartja.”²²

1803-ban Péterváradra érkezett Franz Schams (1780–1839), egy csehországi fiatal német gyógyszerész, és a városkában gyógyszerterápiát nyitott. Mindössze 1819-ig működött a szerémségi helyen, de közben bejárta és jól megismerte a városkát és környékét. Számos helybeli és környéki civillel és katonával megismerkedett, s ily módon rengeteg fontos ismeret birtokába jutott a környék életével, történelmével és gazdaságával kapcsolatban. Még pétervárad tartózkodása idején kezdte írni és itt is fejezte be német nyelvű művét, amely voltaképpen Pétervárad krónikásává avatta. Kész kéziratát Pesten adta ki 1820-ban *Pétervárad és környéke* címen, anyanyelvén, németül.²³ Ez a könyvecske ma már a városka és részben Szerémség nagyon

²² Ugyanott: 455–456.

²³ SCHAMS 1820. A mű hasonmása szerb fordítással ŠAMS 2013. A műre a közelmúltban felhívta a figyelmet BEŠLIN 2014. 486–488. Schamsról nálunk: BÁCSMEGYEI 1943.

fontos 19. század eleji adattára, de bővelkedik korábbi, 18. századi adatokban is. Schams könyvében bemutatja a környék nevezetességeit is, köztük a környék zarándoklatainak helyszínét, Havas Boldogasszony templomát. (Az eredetiben: „Wallfahrtsort Maria-Schnee”). A zarándokhelyről Schams azt írja, hogy már hetven esztendeje ismert, ahová minden esztendő augusztus 5-én, Havas Boldogasszony napján a környék számos katolikus hívője elzarándokol, hogy a csodatévő Mária-kép előtt megváltásért és kegyelemért könyörögjön. Ha a könyv megjelenése évéből (1820) levonjuk a hetven esztendőt, az következik, hogy a zarándokhely legalább a 18. század derekától ismert volt a lakosság körében, s ha hozzávesszük, hogy a könyvecske előszava szerint a szerző a kéziratot jóval a megjelenés előtt fejezte be, akkor ez azt jelenti, hogy a pétérvári Havas Boldogasszony kegyhely kialakulása időben a győztes csata (1716) utáni évtizedekben már minden bizonnyal lezajlott. (Ezt a feltevést természetesen eddig ismeretlen 18. századi források erősíthetnék meg.²⁴) Fontos továbbá Schamsnak az alábbi mondata is: „Amikor Jenő herceg 1716-ban tönkrevverte a törököket, örök emlékezet céljából az addig is meglévő kápolna helyett (ennek közelében zajlott le a csata) megállapodás született egy új és nagyobb templom

²⁴ Arról sincs tudomásom, hogy II. József búcsújárás- és zarándoklatkorlátozó és -betiltó rendeletei miként befolyásolták, vagy befolyásolták-e egyáltalán a pétérvári kegyhely kultuszát.

felépítéséről, amely a Havas Boldogasszony nevet kapta egy kép alapján, amelyet állítólag egy császári tiszt talált a hóban, s ezt a képet a csata után a templomnak ajándékozta.” Ehhez teszi hozzá Schams a következő lábjegyzetet: „Az egyszerű nép mondája szerint a Mária-kép ezen a helyen tűnt föl a nagy csata során, hogy megvédje az osztrákokat, s hangos ujjongás közepette vitték be a kápolnába.”²⁵

Ezek lennének tehát az általam ismert legkorábbi írásos adatok, amelyek a péterváradi (tekijai) Havas Boldogasszony hócsodáját dokumentálják a 18. század végén és a 19. század legelején, de minden bizonnyal ennél korábbra is visszautalva. Nem lehetünk elég hálásak *Franz Schams*-nak (akinek neve 1820 után *Schams Ferencként* is előfordul, amikor már felhagyott a patikáriussággal, és elsősorban ampelológiai kérdések foglalkoztatták²⁶), amiért a bemutatott adatokat a mai kutatás számára megörökítette. A csatátér fölött feltűnő Mária-kegykép legendája, mint majd látni fogjuk a hócsoda irodalmának szemrevétele során, évtizedekkel Schams után, 1872-ben is felbukkan *Balogh Ágoston Flórián* latin nyelvű Mária-könyvében is.²⁷

Időrendben a következő mű, amelyben remélni lehetett volna a péterváradi Havas Boldogasszony hócsodájának említését vagy leírását, az *Jordánszky Elek* 1836-ban, Pozsonyban megjelent híres Mária-ikonográfija²⁸, ebben a műben azonban nem történik említés a hócsodáról, bár a péterváradi kegyképről megemlékezik a *Pétervári bódog Asszony Képe* címmel, amely szerinte „Tót Országban” van, vagyis Szlavónia régi elnevezését használja.²⁹ Mellékeli a kegyhelyi oltár rajzos képét is, melyen ott látható a Havas Boldogasszony kegyképe. A hely kultusztörténete szempontjából fontos, amit megállapít: „Az 1815-dik [sic!] évben Augustus 5-dik napján ünnepeltetett e' szenteltt helynek Századja.” Megállapítja, hogy nemcsak akkor, hanem más esztendőkből is „igen számosan” járnak e szent helyre Magyar s egész Tót Orzágnak számos megyéjéből.³⁰ Ezek az adatok egybevágóan a Schamstól idézett zarándoklati megfigyelésekkel.

A következő írott (kéziratos) forrás, amely azzal a reménnyel kecsegtetett, hogy benne felbukkan majd az első 19. századi adat a péterváradi Havas Boldogasszony hócsodája kapcsán, az abban az utalásban olvasható, ami Erdélyi János korszakalkotó művében, a Magyar Népköltési Gyűjtemény első köteté-

²⁵ SCHAMS 1820. 57. és ŠAMS 2013. 91.

²⁶ BÁCSMEGYEI 1943. 308.

²⁷ Idézi TÜSKÉS 1993. 223.

²⁸ JORDÁNSZKY 1836.

²⁹ Ugyanott: 129.

³⁰ Ugyanott: 131.

nek Előszavában olvasható. Erdélyi János 1843. december 30-án felhívást fogalmazott meg, amelyben népköltési alkotások: népdalok, mondák, népmesék és hagyományok feljegyzésére és a Kisfaludy Társasághoz való beküldésére szólította föl a magyar honfiakat és honleányokat.³¹ A felhívás 1844 elején megjelent néhány lapban, s eredményesnek bizonyult. A magyar népköltészet ismerői és kedvelői a felszólításra 95 küldeményt juttattak el a Társasághoz, s ezek a gyűjtemények Erdélyi kezébe jutottak, aki ezekből válogatva állította össze és adta ki a Magyar Népköltési Gyűjtemény első kötetét, *Népdalok és mondák* címen, 1846-ban. A mű előszavában Erdélyi felsorolta mindazokat a gyűjtőket és gyűjtéseik címét, akik felhívására válaszoltak. A felsorolt küldemények között a 76. sorszám alatt ez olvasható: „Remellay Gusztáv Pétervár vidékéről néplegendát *pétervárad havi boldogasszony* cím alatt” [küldött be].³² Ebből az adatból arra gondoltam, hogy a néplegenda nyilvánvalóan a pétervárad Boldogasszony hócsodájának valamelyik változatát tartalmazza Remellay Gusztáv hallomása és feljegyzése alapján. Mivel tudtam, hogy az MTA könyvtárának kéziratárában az Erdélyihez beküldött népköltészeti kéziratok napjainkig fönmaradtak, eléggé el nem ítélhető naivitással úgy képzeltem, hogy ezek között Remellay pétervárad kézírata is megvan és hozzáférhető. Meg is kértem valakit, hogy a nevezett helyen és a megadott sorszám alapján vegye kézbe a kéziratot, és lehetőleg kérjen róla fénymásolatot. Megbízottam – az itt nem részletezendő bonyodalmak után – azzal jött vissza Pestről, hogy a keresett kézirat a megadott számon nem található: elveszett, elkeveredett vagy megsemmisült.³³ (E végkifejlet nem nyugtatott meg; alapján véve számomra nem látszik elhihetőnek a kéziratári válasz: megfelelő alkalommal magam is kísérletet teszek a kézirat kézbevitelére.)

Miközben ennek a dolgozatnak megírásán, valamint a felhasználandó forrásanyag egybehordásán ügyködtem, Remellay Gusztáv személyéről és tevékenységéről egyre több adat derült ki. Remellay Gusztáv (1819–1866) pesti születésű, bölcsész és jogász végzettségű, alapján véve jelentéktelen, rengeteget író és publikáló íróakarnok volt. Életrajzi adatait és műveit (cikkeit, könyveit) felsorolja Szinnyei József könyvészete, de mint majd később: egyetlen könyvészet, bibliográfia sem teljes, Remellayé sem. Ami számunkra fontos: Újvidékről nősült és egy időben (az 1840-es évek) Újvidéken töltötte be a főjegyzői hivatalt. Ezeknek az adatoknak alapján teljességgel érthető, hogy egy újvidéki főhivatalnok honnan ismeri a pétervárad Havas (Havi) Boldogasszonyról szóló néplegendát. Nyilván feleségtől hallotta, vagy maga is számos alkalommal megfordult az Újvidék köze-

³¹ Újraközlése: VOIGT (szerk.) 2005. 14.

³² ERDÉLYI (szerk. stb.) 1846. Előszó: X.

³³ Köszönet illeti P. L. barátomat fáradozásaiért.

leben lévő kegyhelyen, s ott hallhatta a búcsújáró nép körében. Amellett nem elképzelhetetlen, hogy vonzódott a népköltészethez is, ha már a halott néplegendát megjegyezte, leírta és elküldte Erdélyinek.

Szinnyei adatai szerint 1848-ban minisztériumi tolmács lett, majd Görgey táborában hadbíró, a szabadságharc után azonban sem nem lőttek föbe, fel sem akasztották az osztrákok, de azért mégis másfél évtizedes várfogságra ítélték, aminek jó harmadát le is töltötte Kufsteinben. Kiszabadulása után folytatta írói és publikáló tevékenységét, aminek hozadéka egy cikk is, amiről most szó lesz.

Mivel Erdélyi János a *Népdalok és mondák* első kötetében (a másik kötetben sem) nem tette közzé a pétervárad néplegendát, a szerző, feltehetően azért, hogy adatai veszendőbe ne menjenek, a néplegendát cikké írta át, s e cikkét közzétette a *Katholikus Néplap*ban. Megjegyzendő, hogy Szinnyei ezt a cikket nem ismeri, tehát a Remellayról szóló bibliográfiájában kár keresni. Rábukkanni csak az említett vallási újság módszeres átlapozásával, kézbevitelével lehetett. Magam a cikk fénymásolatához baráti szíveség által jutottam hozzá, a cikk megtalálójának jóvoltából.³⁴

Remellay cikkének kezdetén ezeket írja: „Ha e várból azon a kapun megyünk ki, mely a Szerémség, s legközelebb Karlovicz felé nyílik, csakhamar elérünk egy csinos kápolnához, mely mellett terebélyes hársfát, s ezen egy Mária-képet látunk. E kép, ha művészi szempontból tekintjük, csak egyszerű festvény, ámde azért fölötte nagybecsű az előtt, a ki tudja, mily vallásos történeti emlék van hozzácsatolva. Ezen egyszerű képre, e szent ereklyére kívánom jelenleg t. olvasóim figyelmét fölhívni.”³⁵

(Mint látható, Remellay szövegében egyszer sem fordul elő az említett „csinos kápolna” szerb elnevezése, a *Tekija*. Ebből arra lehet következtetni, hogy a kegyhely szerb elnevezése akkor még – az 1840-es évekről van szó! – nem szerepelt a magyar lakosság és az oda zárandoklók szóhasználatában. Annál inkább szerepelt az újvidéki szerb lakosság szóhasználatában, mint arra utal egy odavalósi szerb ügyvéd és politikus, Mihailo Polit Desančić [1833–1920] Emlékiratainak egyik kötetében³⁶, ahol a *Tekija* földrajzi nevet Pétervárad peremén, Karlóca irányában legalább ötször leírja. Mivel Polit Desančić egyáltalán nem vádolható sem magyar-, sem katolikusimádatlással, szövegében óvakodik attól, hogy a *Tekija* kapcsán bármit is leírjon: hogy az micsoda, miért lehet fontos. Azt azonban többször is leírja, hogy „megátalkodott katolikusok” élnek azon a környéken, akik 1848-ban a magyarok oldalán álltak.)

³⁴ Ezt is köszönöm P. L. barátomnak.

³⁵ REMELLAY 1858. 220.

³⁶ POLIT DESANČIĆ 1996.

Visszatérve Remellay cikkéhez, a bevezetés után a szerző nagy terjedelemben taglalja Jenő herceg törökök ellen vívott döntő csatáját és annak előkészületeit, az időpontot azonban tévesen jelölve meg: „1716. évi august hó 13-dika” megfogalmazással. Ezután azt részletezi, hogy a csata csaknem a török fél javára dőlt el, de hirtelen fordulat következett: „S ím! tekintete egy melléte zöldelő hársfára esvén, észre vette, hogy arra egy Mária-kép van szegezve.” Jenő herceg, lováról leszállván buzgó könyörgésbe kezdett a szentkép előtt. „Igen, a mindenható Úr Isten meghallgatta Jenő herceg buzgó imáját, melyet kegyes közbenjárónőként terjesztett elejbe a mennyei Szűz. A kegyes Isten mindenható hatalma ugyanis oly eseményt idézett elő, mely méltán nevezhető csodának; mert egyszerre sűrű felhő borította el az eget, s bár a nyár legmélyebb szaka volt, mégis sűrű hópelyhek kezdtek esni, s fehér fátyolként borítának el mindent.

E csodás esemény megmenté Pálffy és hőseit; mert a háta mögött volt pogányság megdőbvenve vonult vissza, az újonnan érkezettek pedig eltévesztették az irányt, s a helyett, hogy földieinkre rohantak volna, a mocsárok felé vágtattak, s nagy részt azokba sülyedtek.” Továbbá: „A várt seregek megérkeztek; s a mint t.i. megszűnt a csodás havazás, Jenő segedelmet küldhetett Pálffynak [...], kivívhatta azon fényes győzedelmet, mely által kiűzetett hazánkból a pogányság, mely összes ágyúit és podgyászait hátrahagyva futamodott meg. Jenő e diadal után [...] hálaímlát mondatott a Teremtőnek, egyszersmind fogadást tőn, hogy nemcsak kápolnát épített e helyen, hanem rendeléseket is teend, hogy minden évben megünnepeltesék e csodás segély és nyári havazás emlékezete.”³⁷

Mindehhez hozzáteszi még Remellay a következőket is, aminek alapján teljességgel érthető az immár három évszázada folyamatos zarándoklat a pétervárad Havi (Havas) Boldogasszony kegyhelyre. „Jenő herceg hamvai régóta elporladtak már, s össze dőlt az általa épített kápolna is; de helyét más pótolja. Ott áll s zöldel maiglan is a hársfa, s látható rajta az egyszerű Mária-kép, melyhez Havi Boldogasszony napján mindig nagy számú nép gyűl össze. S valamint Jenő herceg buzgó imáját meghallgatta a Teremtő: úgy meghallgatja mindazon imádságokat is, melyek e helyen emelkednek föl hozzá a benne bízók ajkairól. S valamint a hős herceg imáját isteni Fia elé terjesztette a mennyei Szűz: úgy kegyes pártolására méltatja mindazokat is, a kik buzgó áhitattal kérik ki dicső Fia előtti közbenjárását és oltalmát.”³⁸

Remellay cikkét megelőzően – 1854-ben – egy vallási folyóiratban, a *Religio* címűben mindössze betűjellel (-a.) aláírt cikk jelent meg, amely

³⁷ REMELLAY 1858. 221.

³⁸ Ugyanott.

ugyanazt a tematikát dolgozza fel, s benne a hőcsodát is leírja.³⁹ Nem valószínű, hogy ez a cikk is Remellaytól származna: a két dolgozat nyelvezete, szó- és névhasználata nem vall azonos szerzőre. Ebben a pillanatban tehát nem lehet tudni, hogy ennek a cikknek ki lehet a szerzője. (Mindenképpen megjegyzendő azonban, hogy a *Religio*-beli szöveg címe: *A péterváradai havi Boldog-asszony*, az írásmódbeli eltéréseket leszámítva, mindenben azonos azzal a címmel, amit Erdélyi János a korábban idézett felsorolásban ad: „Remellay Gusztáv Pétervár vidékéről néplegendát *péterváradai havi boldogasszony* cím alatt [küldött be].”)

A *Religio* (ebben a pillanatban) ismeretlen szerzője – akárcsak Remellay – eléggé széles panorámát rajzol a korról és „sabaudi Eugen herceg” karrierjéről, mielőtt eljutna annak megállapításához, hogy „1716-ban roppant sereget küldött a sultán Magyarország ellen”. Ezt követően leírja, hogy a herceg „legkedvesebb fegyvertársa, a hős Pálffy János” már „augustus 4-én” megtámadta a törököket, a túlerővel szemben azonban csaknem vesztesre állt, de a várt támogatás a herceg csapatainak lassú beérkezése miatt már kilátástalanná vált. „Eugen, ki a vár közelében lévő kápolnácska mellett állt”, a legnagyobb aggodalommal szemlélte fegyvertársának és csapatainak csaknem bekövetkező vereségét, „már-már csüggedező semeit az éghez emelné, észrevette, hogy a kápolnácska mellett zöldelő fára Mariának, a magyarok Nagy-asszonyának képe van illesztve. Azonnal leszállott lováról, letérdelt s buzgó imádságba kezdett. De egyszerre el lőn zárva egész látóköre, s a felhők, mellyek csak imént vonultak fel az égre, a legsűrűbb havat hullatták alá, melly mint hajdan az izraelitákat a felhő, úgy most magyarjainkat egészen elfedte az üldöző törökök elől. E rendkívüli eseménynél Eugen ajkai hangos hálára nyíltak meg, s mire megszűnt a havazás, az újólág nyári hévvel sütő nap egészen más színben tüntette elő a hólepte vidéket; Pálffy biztos helyen állt, a várt segély megérkezett, s a lehulló hólepel okozta homályban is vakon előre nyomuló török sereg egy része olly helyzetbe jutott a mocsárok partjánál, hogy Pálfynak könnyen sikerülhetett azt bekeríteni, s fölkoncolni.”⁴⁰

A leírás elmondja, hogy ezután beérkezett Eugen főserege, s hatalmas diadalt aratott a „nagy-vezér” csapatai fölött. A cikk zárómondatai a következők: „Eugen másnap hálaadó ünnepet tartatott az egyszerű Mária-kép előtt, melly ott látható maiglan is. A győzelem napja megületik minden évben, mikor is tömérdek nép gyűl össze az egész vidékről, s hálásan fohászkodik a magyarok Nagy-Védasszonyához.”⁴¹

³⁹ -a. 1854. Ezért az adatért is köszönet P. L. barátomnak.

⁴⁰ Ugyanott: 579.

⁴¹ Ugyanott.

Ami a hócsoda leírásának „eseménytörténetét” illeti, Remellay és az „ismeretlen szerző” szövege is lényegében ugyanazt mondja el; a zárórész tartalmi elemei is lényegében ugyanazok. Mindezek kapcsán mégis felmerülhet az óvatos gyanú, hogy a két szövegnek talán mégis ugyanaz a szerzője.

A következő forrás, amelyben utalás történik a péterváradi Havas Boldogasszony hócsodájára, az Balogh Ágoston Flórián 1872-ben, Egerben kiadott latin nyelvű Mária-könyvében⁴² található. Ebben – Tüskés Gábor olvasata szerint –: „A péterváradi Havi Boldogasszony kegykép kultuszának kialakulásában döntő tényezőt jelentett a kép feltűnésének motívuma: az egyik legendavariáns szerint a kép 1716. augusztus 5-én a törökök réműletére ködben havasan tűnt fel...”⁴³ Mint fentebb Schams könyve és a benne olvasható legendavariáns kapcsán már utaltam rá, Baloghnál olvasható az előbb már ismertetett legendavariáns másik változata. Látókörömben eddig nem bukkant föl további írásos forrás, melyben a hócsodának ez a változata szerepelne, ami természetesen nem jelenti feltétlenül azt, hogy ilyen nincs is. Ha van ilyen, konferenciánk során az általam tájékozottabb kollégák majd idézni fogják.

Ezzel ki is merült azoknak az általam megismert 19. századi írott műveknek sora, amelyekben a péterváradi Havi (Havas) Boldogasszony hócsodájának valamelyik változata említésre vagy részletezésre kerül. Mint fentebb már utaltam rá, a kegyhely szerb neve (a Tekija) magyar nyelvű írott forrásban – ismereteim szerint – a 19. század legvégén, 1898-ban bukkan föl Kopcsó István két ponyvanyomtatványában. A 20. században, Trianon után az utódállam Jugoszláviában megjelent valamennyi általam ismert vonatkozó kiadvány kizárólag a Tekija (vagy Tekia)⁴⁴ nevet használja a kegyhely kapcsán. Nyilván az eddigi kutatások elégtelen voltak a tulajdonítható, hogy ebből az időszakból elég kevés magyar nyelvű (és más nyelvű) ilyen kiadványt ismerünk, ezeknek egy része is főleg magán-gyűjteményekben bukkan föl. Ezek közül eddig a legkorábbinak tekinthető az a négyoldalas ponyvakiadvány, amely a rajta szereplő nyomdajelzés szerint Péterváradon (Petrovaradinban) készült nyilvánvalóan 1923-ban, hisz a rajta szereplő egyházi jóváhagyás ezt a dátumot viseli. A kiadvány mindössze egy imaszöveget tartalmaz, melynek címe: *Ima a tekijai bol-*

---

⁴² BALOGH 1872.

⁴³ BALOGH 1872. 634. és TÜSKÉS 1993. 223.

⁴⁴ Sehol sem találtam rá magyarázatot, hogy a Trianon utáni jugoszláviai magyar kiadványok némelyikében (de nem csak ott) a *Tekija* név helyett a *Tekia* nevet használják, helyenként mindkettőt egyszerre, miként arra példák találhatóak dolgozatomban is.

Tekiai Boldogasszony
kegyelem képe

:- :- Petrovaradin mellett :- :-
amelyet ay 1716-ik évben a törökök fölött ki-
vívott győzelem emlékére tisztelnek,

Tisak D. Radovanovića, Petrovaradin

I M A

a tekijai boldogságos Szűzhöz.

legszentebb legtisztább Szűz, mi Asszonyunk, Istennek Anyja és a mi Anyánk, tekijai Szűz Mária. a mi egyetlen reménységünk és üdvünk erős záloga. Gyermeki bizodalommal köszöntlek Anyám e szent képed előtt. Isten után Te vagy a mi leghatalmasabb segítségünk, hiszen irántunk bűnös emberek iránt tanusított jóságodat csak nagy hatalmad múlja megfelelül. Jogosan mondhatta szt. Bernard: „Sohasem lehetett még hallani, hogy valakit meg nem hallgattál volna, aki pártfogásodért esedezelt“.

Oh áldással és szeretettel teljes Szűz Anyánk Mária mutasd meg nekem is most Anyai oltalmadat. Emlékezzél meg oh szt. Szűz, hogy én Téged gyermekkoromtól fogva mint Anyámat és pártfogómat tisztelek és ne feledkezzél meg azon nagy jóságodról, mellyel engem gyermekeid sorába fogadni kegyes voltál. Nyíltan megvallom, hogy mind azokat a kegyelmeket, miket eddig kaptam egyedül a Te nagy

hatalmadnak és pártfogásodnak köszönhetem és mégsem szolgáltam neked olyan hűségesen, mint ahogy nagy jóságod megérdemelte volna. Oh hányszor vétettem szt. Fiad ellen és csak a Te megmérhetetlen irgalmasságod volt az ami a megérdemelt büntetést rólam elhárította, vagy legalább is enyhítette.

De ezentúl buzgóbban akartam Téged szeretni és tisztelni, hogy ezután hűségesebben szolgálhassak Neked és isteni Fiadnak.

Fogadd kegyesen ezen jó föltételemet, mellyel magamat testestül lelkestül Neked szenteltem. Ébreszd fel bennem azt a gyermeki bizodalmat, amellyel Hozzád folyamodjak: Eszközölj ki számomra szt. Fiadtól élő hitet, erős reményt, folytonégő, lángoló szeretetet s bűneim feletti tökéletes bánatot, hogy gonoszságaimat szt. Fiad megbocsássa.

Amint egykor édes hazánkat a török járom alól felszabadítottad, úgy védelmezd meg azt továbbra is, engem pedig oltalmazz meg minden testi és lelki ellenségtől. Gyámolits a kisértésekbem és eszközöld ki számomra a békeséges türelem erényét, hogy magamat Isten akaratának

Amens Rosa

mindenben készségesen alávessem. Különösen ebben a mostani szükségemben áll mellettem . . . . . hogy ezen megpróbáltatásban megsegítettén itt e szent helyen rebeghessek igaz szívből jövő, méltó hálát Neked. Oh kegyes, oh hatalmas, oh édes Szűz Anyám, mutasd meg most, hogy Urunk Jézusnak Anyja és mindazok édes anyja vagy, akik segítségédért esedeznek s főlem sem fogod megvonni a Te hathatós oltamadat most és halálom óráján. Amen.

Dr. Pavao Gjelatović
1925
Broj 873/1925.
Nihil obstat.
Dr. Pavao Gjelatović
cenzor.

Imprii postest.

Mat. Pavić,
Gen. vikar.

Djakovo, dne 7. lipnja 1923.

dogságos Szűzhöz, a kiadvány címlapján a kegykép fényképfelvétel alapján készült (kliséről sokszorosított) változata, alatta a következő szöveggel: *Tekiai Boldogasszony kegyelem képe Petrovaradin mellett amelyet ay [sic!] 1716-ik évben a törökök fölött kivívott győzelem emlékére tisztelnek.* Nyomdajelzése: Tisak D. Radovanovića. Petrovaradin. A negyedik oldalon, az

imaszöveg alatt az alábbi piros tintával írt kézírásos szöveg: – – – Din adott a tekiai új harangokra, 1925. Utána olvashatatlan aláírás és (valószínűleg) az adm. paroch. egyházi cím. A szöveg elején a három vonalkával jelzett helyre egy 5-ös szám van beírva ceruzával, ami annyit jelent, hogy a nyilvánvalóan a helyszínen vásárolt nyomtatvány tulajdonosa, aki a nevét is ráírta az oldalra: *Ambrus Roza*, ennyit tudott adakozni a jelzett cél javára. Hogy az 5 dinár akkor, 1925-ben mennyit érhetett, azt nyilván utólagos nyomozással lehetne kideríteni. *Nem lehet nem észrevenni, hogy a nyomtatvány a Tekija és Tekia nevét is használja a kegyhelynek egyazon kiadványon belül*, amelyben a hócsoda nem kerül említésre. (A kiadvány magántulajdon, a bibliográfiák nem tudnak róla.)

A Trianon utáni Jugoszláviában megjelent, általam ismert, időrendben a következő tekijai vonatkozású magyar nyelvű kiadvány ugyancsak bibliográfiai ritkaság, legjobb tudomásom szerint alig páran ismerjük, a bibliográfia pedig nem tudnak róla. *Wätz Oszkár* 1930-ban Magyarokanizsán (Starakanjiza) megjelent könyvecskéjéről van szó, melynek címe: *Tekiai kegyhely története, búcsú imák és énekek*.⁴⁵ A hócsodáról ebben a kiadványban sem esik szó, csupán a *Tekiai énekek* című második részben található egy énekszöveg, melyben nyár derekai havazásról van szó. Ez a szöveg azonban nem Pétervárad kapcsán beszél a nyári hócsodáról, hanem inkább a római Santa Maria Maggiore-templom felépítésének legendáját fogalmazza meg vallási énekszöveg keretein belül. (Szövegét lásd e dolgozat függelékében!)

Az időrendet szem előtt tartva s tovább vizsgálva az általam ismert két háború közötti jugoszláviai magyar kiadványokat Tekija kapcsán, mindenképpen utalni kell egy ponyvanyomtatványra, amely néhány szempontból is megérdemelheti figyelmünket. A kiadvány – horribile visu! – a legírás-tudatlanabb, leggondozatlanabb, lektorálatlanabb és legkorrigálatlanabb nyomdatermék, ami valaha is elém került. A megjelenés éve természetesen nem szerepel rajta, de egy rajta szereplő időpont, valamint a megjelenés helyének névváltoztatásaival kapcsolatos adatok megadják e megjelenés évének valószínű időkeretét: ez az időpont pedig 1931 augusztusa és 1935 februárja közé esik. A megjelenés helyét egyértelművé teszi a nyomdajelzés: „Vujičin, V. Bečkerek – Telefon 120”. Tehát nyilvánvalóan egy szerb tulajdonos által jelzett nagybecskereki nyomdában állították elő.⁴⁶ Helyreállított címlapadatai (összevethető a dolgozatban látható hasonlóval) a következők: *Két igaz történet versben. Ez a két eset igaz történet.*

⁴⁵ WÁTZ 1930.

⁴⁶ Nagybecskereket a királyi Jugoszláviában 1935 februárjától Petrovgradnak nevezték el államnyelven.

2 Igaz történet versbe,
1 A tekiai kegykép megsértése
2 Az Ibéki kis árvaíú
hősi halála egy csókért

ez a két eset igaz történet. Irtam
versbe a hitélet 1931 aug. számából
OLÁH ISTVÁN
Vel. Bečkerek

Vujčín, V. Bečkerek - Telefon 120

A tekiai kegyhely megsértése

- 1 Megborzadva haljuk azt szomorodott szívvel,
ilyen bűnos merényletnek — Mária képével
- 2 Az egész lakossága — ennek a környéknek,
Borzadva beszéli el — a csodamerényletet
- 3 Megsértették Máriát — csodálatos képét,
Tekiai szenthelynek — régi szent emléket
- 4 Tekiai Mária — van egy odvos fába,
Úveg alatt vagyon ott — a szt képe zárva
- 5 Hogy a bűnos merénylet - történt a tavasszal,
Amidőn egy társaság — utazott autóval
- 6 Ezerkilencszázharminc — egynek májusába,
Tizenhétnek reggelét — a csendjét felrázta
- 7 Karlovácról érkeztek — s mentek Noviszádra,
Az utazó autósok — Tekián megáltak
- 8 És az egyik közülük — megy Mária elébe,
Egy szép imát mondott el — előtte térdelve
- 9 És az ájtatosságát — midőn elvégezte,
Most egy másik is leszált - s hozzá közelvede
- 10 Ugye már elvégezted — éjtatóságodat,
Most mér én következek — így hangzott a
mondatt

- 11 Ki vette a revolvert — s a Mária képbe,
Belecéloz egyenes — fájdalmas szívébe
- 12 Eldördült a revolver — irtozaios hanggal,
A másik boszankodva — rá néz nagy
haraggal
- 13 A golyó áthatolt az — üvegen keresztül,
A gonosztevő pedig — autóval menekül
- 14 Át hatolva a golyó — kép elé esett,
Csoda történt a képbe nem csinált sérelmet
- 15 Gondolkodjanak mások - bármiképpen erről,
Mi vigasztalva látjuk — e csodaesetről
- 16 Hogy a boldogságos szűz - Mária kegyképét,
Hogy ő megvédelmezi — Ő tiszta szentélyét
- 17 De mostau azonban el - nem tudjuk képzélni,
Mekora elvetemült-ség kell ezt megtenni
- 18 Mikor a rettenetes — és nyomorúságot,
Tűrhetetlen s nyomorgó — fájdalmas sok
gondot
- 19 Kell elszenvedniök a — fáradtembereknek,
Egyedüli vigassza — s megnyugvása ennek
- 20 Felkeresni Máriát — az ő drága képét,
Melylyel ugy édesgeti — hozzája a népét
- 21 Vagy hogy vándoroljunk el — búcsújárás
képpen,
Bűnbocsánatot kérni — enyhíteni lelkünket

- 22 Nagy az Isten hatalma — nem hagy
bűntetlenül
Ki elenne vétkezik — az bűnben elmerül
- 23 Tekiai kegy helyet — hívek áhitatta,
Sok év századok óta történt már sok csoda
- 24 Meggyógyultak-betegek, sánták, vákok, bének,
Nyomorékok, bélpoklos — s más beteg és
némák
- 25 Szűz Máriának sokszor — csodás segítsége,
Oda hívja hiveit - benne reménykedve
- 26 Csak a bönös merénylő - mostan ráfizezett,
Mária merészelt — felemelni kezeit
- 27 Megbénította nyelvét, nem tud már beszélni
Karjai megredtek — nem bír semmit tenni
- 28 Nincsen neki orvosság — az orvosok látják,
Megsértette Máriát — az Isten szent anyját
- 29 Csak egyedüli mentség - kérni megbocsájtást,
Attól kít ugy megsértet - a Jézus szt. anyját
- 30 Kedves keresztény hívek - imádkozunk érte,
Bocsássa meg bűneit — Tekiának képe
- 31 Jézus, Mária, József - segítsetek rajta,
Legyen jussa velünk a - menyek országába.

Írtam versben a Hitélet 1931. aug. számából OLÁH ISTVÁN Vel. Bečkerek.
Ugyancsak a címlapon a nyomtatvány tartalma: „1. A tekiai kegykép megsértése, 2. Az ibéki kis árvaíú hősi halála egy csókért.” Az már csupán a kisebb-ségi vidéki nyomor és gyehehna ráadásá, hogy a két történetet megéneklő „költő” rajtaütésszerűen elfelejtette, hogy a tartalommutatóba mit írt, s „verses alkotását” ilyen címmel látta el: *A tekiai kegyhely megsértése.* (De az is lehet, hogy az akció fordítva történt.)

Megismerkedve a fölbukkant ponyvanyomtatvány Tekijával kapcsolatos részével, s a szerző Oláh István „forrásmegjelölését” szem előtt tartva, azt próbáltam kideríteni, hogy a *Hitélet* nevű hitbuzgalmi folyóirat me-

lyik száma írt a tekijai Boldogasszony kegyképe ellen elkövetett fegyveres merényletről. Civilizált körülmények között a kutató ilyenkor bemegy valamely jobb tudományos könyvtárba, s kikéri a keresett folyóirat megfelelő évfolyamát. De errefelé az efféle gyermekes elképzeléseknek is jobb, ha búcsút mond az ember; hogy miért, az itt nem részletezendő. Szívós nyomozás és baráti segítség és jóindulat azonban segített.⁴⁷ Előkerült a *Hitélet* keresett száma és benne valóban van egy cikk *A tekiai kegyhely megsértése* címmel. (Mint látható, a „költő” Oláh István ezt a címet adta versezetének is, de aztán a tartalom megfogalmazásakor mégis a kegykép került előtérbe, ami voltaképpen inkább megfelel a tényállásnak.) Nos, érdekes tanulságok levonására alkalmas a *Hitélet* szövegének és a ponyvanyomtatványban közzétett versezet tartalmának egybevetése. A *Hitélet*-ben közölt faktográfia a következő:

„Megborzadva és elszomorodott szívvel hallotta az egész környék lakossága, hogy milyen bűnös merénylet történt most tavasszal, május 17-én a tekiai kegykép ellen. Karlovcáról Novisadra utazott autón egy társaság, s midőn a kegytemplomhoz értek, amely mellett levő élőfába van illesztve a nyári időszakban a kegykép, a társaság egyik tagja revolveréből belelőtt a kegyképbe. – A golyó áthatolt az üvegen, a kegyképet azonban nem sértette meg, hanem az üveglapon áthatolva a kép előtt leesett. – Gondolkodjanak mások bármiképpen is erről az eseményről, mi vigasztalódva látjuk, hogy a Boldogságos Szűz Mária védelmezi az ő szentélyét. Azt azonban el tudjuk képzelni, hogy mekkora elvetemültség kell ahhoz, hogy ilyen gonosz tettet valaki végrehajtsa.”⁴⁸

Ennyi a tényanyag, ami Oláh István „költői” fantáziáját megmozgatta, s beleszótta azokat a gondolatokat is, amelyeket a *Hitélet* cikkírója megfogalmazott a tekijai Boldogasszony csodálatos segítő erejéről „évszázadokon keresztül”. A költői fantázia azonban tovább működött, s Oláh a köztudatban is megrögzült sztereotip fordulatoknak megfelelően az ilyenkor szokásos „epikai közhelyeket”, Mária büntetését is versezetébe iktatta. Oláh István versezete szerint a pisztolyos merénylet a következő büntetés érte utol (helyreállított szöveg):

*26 Csak a bűnös merénylő mostan ráfizetett,
Máriára merészelte felemelni kezeit.*

*27 Megbénította nyelvét, nem tud már beszélni,
Karjai megmeredtek, nem bír semmit tenni.*

⁴⁷ Ezen a helyen is megköszönöm Harmath Károly OFM önzetlen segítségét a keresett folyóiratszám lemásolásáért.

⁴⁸ ANONIM 1931. 225.

28 *Nincsen neki orvosság, az orvosok látják,
Megsértette Máriát, az Isten szent anyját.*
29 *Csak egyedüli mentség, kérni megbocsájtást,
Attól, kit úgy megsértett, a Jézus szent anyját.*⁴⁹

Mint az idézett pár sorból is látszik, hogy kicsoda rettenetes klapanciákban fogalmazta meg a szerző a kegykép elleni merényletet; a teljes szöveg e dolgozat függelékében.

Úgy látszik, Oláh István versezete találkozott a búcsújáró nép érdeklődésével, tehát a nagybecskereki ponyvanyomtatvány hálás olvasókra talált. Ezt bizonyítja, hogy Csorba Béla egyik női adatközlője még jó fél évszázad múlva (1996) is fejből idézte a verszet terjedelmes részletét, szinte pontosan a ponyvanyomtatvány szövege szerint.⁵⁰ Csorba tudta, hogy a verszet ponyvanyomtatványon is terjedt, de a konkrét kiadványt nem ismerte, mert az dolgozata első publikálása idején (1996) nem került elő. Dolgozata újraközlésekor (1997) sem változtatott dolgozatának ezen a részén, tehát a kiadvány akkor sem fordult meg kezében. Mivel a kiadvány szerencsés módon látókörmbe került és fölbukkant⁵¹, mód van az adatközlő emlékezetében fennmaradt részletet egybevetni a nyomtatott szöveggel, valamint kiegészíteni a hiányzó részt.

Csorba Béla egy újságcikkében⁵² (2013) röviden ismét visszatér a „valószínűleg ponyvanyomtatványról szájhagyományozódott töredékes törtéjára”, s annak általa ismert rövid tartalma alapján még egy megállapítást tesz: a lövés után a kegykép „sértetlen maradt, mondani se kell, hogy ugyanakkor a visszapattanó golyó megölte a merénylőt”. Oláh István ponyvája ilyen megállapítást nem tartalmaz, tehát Csorba elképzelése annak szövege alapján nem igazolható. Arra viszont vannak példák, hogy ez az „epikai közhely” más szövegekben valóban előfordul.⁵³

Az általam ismert két háború közötti negyedik jugoszláviai magyar Tekijával kapcsolatos kiadvány Berti János könyvecskéje *A tekijai Boldogasszony*. A Petrovaradin melletti Tekijára zárandoklók kézikönyve. Petrovaradin, 1938. (A kiadványnak ugyanakkor és ugyanott horvát és német nyelvű változata is megjelent.) A kiadványban utalás nem található a hőcsodára. Ez a tény – a jelek szerint – egyáltalán nem befolyásol-

⁴⁹ OLÁH é. n., paginálatlan.

⁵⁰ CSORBA 1997a. 56.

⁵¹ Egyetlen ismert példánya: N. SZABÓ–ZOMBORI (szerk.) 2010. No 337. A másolatért Ilia Mihályt illeti köszönet.

⁵² CSORBA 2013.

⁵³ CSORBA 1997a. 53–54.

ta a kegyhelyre a harmincas években is folyamatosan zarándokló tömegeket, s a hőcsodáról szóló hagyomány tovább élt s él napjainkig. Hogy Berti könyvecskéjének magyar (és a másik két) változata mekkora példányszám-ban jelent meg, arról nem rendelkezem adatokkal, de az a tény, hogy több közgyűjtemény állományában, s nem egy magángyűjteményben megtalálható, sőt néhány alkalommal antikváriumban is felbukkant, azt sejteti, hogy a példányszám nem lehetett csekély.

Alig egy esztendővel Berti kiskönyvének megjelenése után elkövetkezett a második világhégés kezdete, amelynek első szakaszában széthullott a királyi Jugoszlávia, s Pétervárad kezdetben a német megszállási zónába, majd rövidesen az újonnan alakult Független Horvát Állam (NDH) keretébe került át, beleértve a Pétervárad melletti (tekijai) Boldogasszony kegyhelyet is.

A délvidéki visszacsatoláskor, 1941-ben, csak a Bácska került vissza az anyaországhoz, a Szerémség nem, így módon a péterváradi Boldogasszony kegyhely (Tekija) továbbra is kívül rekedt az újonnan meghúzott országhatáron. Ha valaki a bácskai oldalról kívánt elzarándokolni a kegyhelyre, ahhoz ismét engedélyre vagy útlevelelre volt szüksége. Volt azonban olyan népeletkutató is, akit ez sem akadályozott meg abban, hogy eljusson a kegyhelyre.

Bálint Sándorról van szó, a magyar szakrális néprajz megteremtőjéről és legnagyobb alakjáról, aki, mint Hetény János írja: „A Délvidék katolikus múltját kutatva Péterváradra is ellátogatott...”⁵⁴, csak éppen azt nem írta le, hogy mikor. Ebből következik, hogy a mai kutató, ha a pontos időpont érdeklő, kénytelen közvetett adatokra támaszkodni. Csapody Miklós nagy interjújából⁵⁵ tudjuk, hogy Bálint Sándor 1938-ban nagy körutat tett Erdélyben, 1939-ben pedig Olaszországban járt, ahonnan visszatérőben megállt Ljubljanában, majd onnan Zágrábba utazott, ahol Kniewald Károly liturgiátörténnel találkozott. Arról azonban nem beszélt Csapodynak, hogy Horvátországban másutt is megfordult volna. Csapody Bálint Sándor életrajzát megvilágító könyvében⁵⁶ elmondja azonban, hogy „1941-ben a Délmagyarországi Közművelődési Egyesület szavazott meg 100 pengőt délvidéki kutatásaira”. Ehhez hozzáteszi: „Ezek mutatkozó eredményét ismerte el zombori íróbarátja, Herceg János, a Kallangya főszerkesztője”⁵⁷, s itt idézi Herceg Bálint Sándorhoz intézett leve-

⁵⁴ HETÉNY 2011. 276.

⁵⁵ Az interjú szövege: CSAPODY 2004. 457–471. Az említett utazásokról: 465–467.

⁵⁶ CSAPODY 2013.

⁵⁷ Ugyanott: 126.

lezőlapját, amelyben az elismerés mellett a *Kalangya* főszerkesztője ismételtén kéziratot kér tőle folyóirata számára.

Bálint Sándor 1942 szeptemberében tanulmányt tett közzé a *Katolikus Szemle* hasábjain *A délvidéki katolikus népelet forrásai* címmel.⁵⁸ Ebben a tanulmányban többek között kitér a péterváradi kegyhelyre is. Tanulmányának jegyzetei között Pétervárad kapcsán két műre hivatkozik: Jordánszky Elek könyvére, valamint Berti János Péterváradon, 1938-ban kiadott *Tekija-könyvecskéjére*. Ebből az következik, hogy ha a tanulmány 1942-ben már megjelent, akkor legalább 1941-ben már folyniuk kellett a délvidéki kutatásoknak, amelyekre – mint fentebb utaltam rá –, anyagi támogatást nyert el ugyanabban az esztendőben. Az elmondottakból az következtethető ki, hogy Bálint Sándor minden valószínűség szerint 1941 nyarán járhatott Péterváradon (és előbb Újvidéken), és megfigyelte a kegyhelyi búcsújárást, esetleg el is beszélgethetett oda zárandókló magyarokkal is. (Hogy azok bácskai vagy szlavóniai magyarok lehettek-e, azt nem tudjuk; mindez feltételezés.) Az is elképzelhető, hogy már a Bácskában beszélt magyar búcsújárókkal, s tőlük származnak adatai a péterváradi kegyhellyel kapcsolatban.

Bálint Sándor a *Katolikus Szemlé*ben megjelent délvidéki vonatkozású tanulmányát felvette az 1943-ban megjelent tanulmánykötetébe is, amelyet *Sacra Hungaria* címen adott ki.⁵⁹ Akik ezt a tanulmányt ismerik, általában erre a kötetre hivatkoznak. Tanulmányában megemlékezik a péterváradi Boldogasszony hócsodájáról is: „Savoyai Jenő (1716) éppen Havi Boldogasszony napján (aug. 5.) aratta a döntő fontosságú péterváradi győzelmet: ezt mindenki, maga Jenő is a Havi Boldogasszony közbenjárásának tulajdonította. A legenda szerint különben a harc már elveszítettnek látszott, amikor Jenő herceg a Kép előtt könyörgött segítségért és íme a római csoda megismétlődött. A *savoyai abbé* imádságára sűrű hó kezdett hullani, amely a keresztényeket elfödte a fölülkerekedő törökök elől és így a veszni induló csata Mária híveinek győzelmével végződött. A nap újra kisütött, dél volt, éppen Úrangyalára harangoztak. A legenda megformálásából is kitűnik, hogy maga a néptudat is új nándorfehérvári diadalt érzett a győzelemben.”⁶⁰

Mivel a tanulmány jegyzeteiben hivatkozott Jordánszky- és Berti-könyvben nincs sem említés, sem leírás a hócsodáról, arra kell gondol-

⁵⁸ *Katolikus Szemle* 56(1942) No 9. 257–261.

⁵⁹ A kötetre való hivatkozások változatosak. A megjelenés helyét vagy Kassában vagy Budapesten jelölik meg, megjelenésének idejét pedig 1943-ban vagy 1944-ben adják meg.

⁶⁰ BÁLINT 1943a. 79–80.

nunk, hogy Bálint Sándor vagy ismert olyan írott forrást, amelyet nem nevezett meg, vagy pedig erre vonatkozó ismereteit valóban a helyszínen szerezhette a búcsújáróktól, esetleg bácskai utazása során hallotta ottani zarándokoktól. Meglepő viszont, hogy a *Sacra Hungaria* jegyzeteiben gyakran hivatkozik Balogh Ágoston Flórián latin nyelvű Mária-könyvére, de abban nem figyelt fel a pétervárad Havas Boldogasszony hócsodájának Tüskés Gábor által idézett másik változatára: a csatatér fölött havasan feltűnő Mária-képre.⁶¹

Föltevésem szerint Bálint Sándor tanulmányát olvasta Herceg János is, aki akkor a *Kalangyát* szerkesztette Zomborban, s megkérte barátját, hogy írja meg a témát a délvidéki olvasók számára is. Nyilván ekkor született meg az a rövidebb, jegyzetek nélküli változat, amely a *Kalangyában* jelent meg 1943 áprilisában. Címe: *Bácska kegyhelyei*.⁶² Ebben a szövegben a hócsoda, némileg módosított leírásban, a következő alakban olvasható: „*Savoyai Jenő* 1716-ban éppen Havi Boldogasszony napján, azaz augusztus 5-én aratta a döntő fontosságú pétervárad győzelmet. A legenda szerint a harc már elveszettnek látszott, amikor Jenő herceg a kegykép előtt könyörgött segítségért. És íme csoda történt: nyár derekán, augusztusban hó kezdett hullani, amely a keresztényeket elrejtette a már-már fölülkerekedő törökök elől és így a csata Mária híveinek győzelmével végződött. A diadalban egyébként Jenő mellett igen jelentős része volt a magyar *Pálffy János*-nak is.”⁶³ Bálint Sándor ehhez még hozzáteszi: „A vidék azóta sok megpróbáltatáson ment keresztül, a búcsújárás azonban a háborús nehézségeket nem számítva, a magyar Délvidékről, Szerémségből, Horvátországból állandó.”⁶⁴

Hogy a Délvidék visszacsatolásának pár esztendeje alatt az itteni magyar sajtóban írtak-e valamit a pétervárad Havas (Havi) Boldogasszony kegyhelyéről, arról nincs tudomásom, mint ahogy arról se, hogy egészen 1956-ig nálunk bármi megjelent volna a sajtóban akár magyarul, akár szerbül.

A második világháború utáni Jugoszláviában egészen 1990-ig a magyar nyelvű sajtóban legjobb tudomásom szerint nem jelent meg semmiféle híradás a tekijai kegyhellyel kapcsolatban, tudomásom van azonban két egyházi kiadású könyvecskéről: mindkettőben röviden kitér a szerző a tekijai kegyhelyre is (a Tekia elnevezést használva), de mint a szövegeket egybevetve látszik, ugyanarról a szövegről (megszövegezésről) van szó, te-

---

⁶¹ Lásd a 43. jegyzet adatait!

⁶² BÁLINT 1943b.

⁶³ Ugyanott: 163.

⁶⁴ Ugyanott.

hát a korábbi szöveget vette át a későbbi kiadvány. Egyébként a leírásban a hőcsodáról nem történik említés. A korábbi kiadvány 1974-ben jelent meg Doroszlón Fritz Ferenc ottani plébános összeállításában, címe: *Búcsús könyv*⁶⁵, a másik pedig *Kegyhelyeink története* címmel⁶⁶ Temerinben, Berecz Sándor plébános szerkesztésében. Ebben a kiadványban évszám nem szerepel, valószínűleg az 1970-es évek végén vagy az 1980-as évek elején jelenhetett meg.

Hogy a keresett adatok nem egy esetben a legváratlanabb helyen is felbukkanhatnak, arra példa Burány Béla *88 vajdasági erotikus és obszcén népmese* alcímű, *A legkisebb királylány kívánsága* című könyve, mely Budapesten jelent meg 1990-ben.⁶⁷ Ebben a könyvben, valamint a többi hasonlóban is, a rengeteg zagyvaság között néha valóban akad erotikusnak tekinthető népmeseváltozat is, de a szövegek többsége újracsócsált viccek és anekdotonok sokasága az alcímben megjelölt tartalmi jegyeknek megfelelően. Ebben a kötetben a többi között szerepel egy szöveg *Gyónás búcsúban* címmel⁶⁸, ahol a leírásban a falusiak Tëkiára mennek a búcsúra, s a nagylányok és menyecskék sorra járulnak a gyóntatószékhez meggyónni a sejtethő milyenségű „bűneiket” és elvégezni a kiszabott penitenciát. (Hogy a dolog érdekesebb legyen, a „népmese” szövegét egy szerb adatközlő mesélte Buránynak, magyarul, 1987-ben.) Az ebben a szövegben előforduló Tëkia szóhoz Burány terjedelmes lábjegyzetet illesztett, mintegy a magyar(országi) olvasó számára megmagyarázandó, hogy miről is van szó. Ebben a lábjegyzetben ez is olvasható: „A monda szerint a török üldözte Kapisztrán János itt fohászkodott menekülésért, nyilván a nándorfehérvári csata előtt. Jóllehet nyáridő volt, hó esett, s elfedte a menekülők nyomát. A kegyeleti templomból aztán török imahely lett.”⁶⁹ Hogy ezeket az ostobaságokat az eltelt negyed évszázad során senki nem vette észre, azon nem kell csodálkozni. Ennél sokkal nagyobb baromságok is megjelentek már, magyarul (is), büntetlenül.

Tovább folytatva a tallózást, ezúttal a volt jugoszláviai magyar sajtóban megjelent, Tekijával kapcsolatos híradások között, megemlítendő egy cikk a *Magyar Szó* 1990. augusztus 13-ai számában⁷⁰, amelyben a szerző a kegyhellyel kapcsolatos összekompilált adatok mellett elbeszélgetett a kegyhely rektorával (őrével), Stjepan Miler úrral, aki elmondta neki, hogy

---

⁶⁵ FRITZ 1974.

⁶⁶ BEREZC é. n. A megjelenés évét 1981-ben jelöli meg BARNA 1990. 175.

⁶⁷ BURÁNY 1990.

⁶⁸ Ugyanott: 148–149.

⁶⁹ Ugyanott: 148.

⁷⁰ FRIEDRICH 1990.

„A tekiai Havas Boldogasszony ünnepére környékünkéről mindenhonnan, Bácskából, Bánátból, Szerémségből, de Szerbiából is sokan érkeztek.”⁷¹ A rektor úgy állapította meg, hogy a búcsújáráson legalább 15 000 ember vett részt. Ezt a híradást követően, tudomásom szerint, napilapunk majd csak 2006-ban, augusztus 5–6-ai számában írt újra a pétérvári kegyhelyről, s a cikkben említés történik a hócsodáról is.⁷² Napilapunkban legutóbb végre hozzáértő is megnyilatkozott a témáról: 2013. augusztus 3–4-én Csorba Béla írt cikket a kegyhely ünnepéről, megemlékezve benne természetesen a kapcsolódó legendáról, hócsodáról is.⁷³

A *Családi Kör* című hetilapban 1997. augusztus 7-én Habram Károly írt kétoldalas beszámolót a tekijai nagybúcsúról.⁷⁴ Ez a legjobb újságcikk, amely Tekijáról nálunk magyarul megjelent. A szerző elment a helyszínre, végigjárta a helyszíneket és elbeszélgetett a zarándokokkal és plébánosokkal. A riport jó fényképek kíséretében jelent meg, s idézésre méltó benne a hócsodáról szóló mondat: „[A zarándokok] olyasmiről is tudni vélnek, hogy annak idején a törökök azért szenvedtek vereséget itt, mert augusztus 5-én hirtelen havazásra fordult az idő és sokan megfagytak.”⁷⁵ A hetilap öt esztendő múlva, 2002. augusztus 8-án ismét írt a tekijai Mária-kegyhelyről, ezúttal Németh Ferenc tollából. A cikk a kegyhely ismertetése mellett a hócsodát is megemlíti: „A szájhagyomány az ütközettel kapcsolatban úgy tartja, hogy a győztes csata napján szokatlanul hidegre fordult az idő, s annak ellenére, hogy nyár volt, hó borította el a tájat. Állítólag ez a furcsa jelenség hátráltatta meg az ellenséget.”⁷⁶ Ebben a cikkben történik először említés Wátz Oszkár törökkanizsai plébános könyvecskéjéről, amelyben a tekijai kegyhely történetét dolgozza fel. Ezt a kiadványt a bibliográfia sem ismerik, s borítólapjának hasonmását Németh Ferenc egy későbbi tanulmányában fogja majd publikálni.⁷⁷

A *Hitélet* című katolikus folyóirat 1990. szeptemberi számában emlékezett meg a tekijai Mária-kegyhely múltjáról és jelenéről, s a szövegben néhány mondatban említés történik a hócsodáról is.⁷⁸ Mindenképpen meg kell említeni még egy cikket, amely Szabó Judit neve alatt jelent meg a *Familia, Kárpát-medencei családi magazin* lapjain, 2005-ben.⁷⁹ A Tekijai Ha-

---

⁷¹ Ugyanott.

⁷² B. FOKY 2006.

⁷³ CSORBA 2013.

⁷⁴ HABRAM 1997.

⁷⁵ Ugyanott: 13.

⁷⁶ NÉMETH 2002.

⁷⁷ NÉMETH 2015.

⁷⁸ M. GY. 1990.

⁷⁹ SZABÓ 2005.

vas Boldogasszony hócsodájáról benne ez olvasható: „Savoyai Jenő 1716-ban, éppen Havi Boldogasszony napján, azaz augusztus 5-én aratta a döntő fontosságú tekijai győzelmet. A legenda szerint a harc már elveszítettnek látszott, amikor Jenő herceg a kegykép előtt könyörgött segítségért. És íme, csoda történt: nyár derekán, augusztusban hó kezdett hullani, amely a keresztényeket elrejtette a már-már fölülkerekedő törökök elől, és így a csata Mária híveinek győzelmével végződött.”⁸⁰ (Mint azt a cikk valós szerzőjétől hallottam, akinek kilétét nem az én tisztem felfedni, a *Familia Kárpát-medencei családi magazin* voltaképpen az *Új Ember* című budapesti katolikus hetilap időnként megjelenő melléklete.)

A pétervárad (tekijai) Havas (vagy Havi) Boldogasszony kegyhellyel (vagy azzal is) tanulmány szinten foglalkozó áttekintés nálunk alig néhány jelent meg. Ezek egyike a Raj Rozália–Nagy István szerzőpáros dolgozata a *Vajdasági Magyar Kalendárium* 2000-ben kiadott kötetében olvasható.⁸¹ Ebben a szövegben idézik „a nép körében mindmáig fennmaradt mondai hagyományt”, amely így hangzik: „Valaha, a kápolna közelében álló hatalmas fa ágai között egy Mária-képet találtak a keresztény katonák, amely hasonlított a római Havas Boldogasszony kegyképéhez. Jenő herceg ez előtt a kép előtt könyörgött segítségért, és győzött. A győztes ütközet után ő maga vette le a fa ágai közül és vitte be a kápolnába. A török ezen a helyen nagy csatát vívott a magyarral. A magyarok sokkal kevesebben voltak, és már úgy nézett ki, hogy mindnyájan odavesznek. Ekkor a vezérük letérdelt, és imádkozni kezdett a Szűzhöz, a többi katona meg utána mondta az imát. Egyszer csak azt látták, hogy nagy pelyhekben esik a hó, de csak a törökre. Belepte őket, meg olyan hideg lett, hogy mind megfagytak. Így menekültek meg a magyarok. Ez augusztus 5-re virradóra történt.”⁸²

Az első – és mostanáig egyetlen – valóban elmélyült tanulmányt a Pétervárad (Tekijai) Boldogasszony kapcsán nálunk Csorba Béla publikálta 1996-ban a szabadkai *Üzenetben*, *Temerini búcsújárók Tekián* címmel.⁸³ Ugyanez a tanulmány némi módosítással egy évvel később tanulmánykötetében is olvasható.⁸⁴ A tanulmány számos érdekes és fontos adata és adaléka közül ezen a helyen engem a Boldogasszony hócsodájával összefüggő, adatközlőitől feljegyzett hagyományok érdekelnek. Ezek közül kettőt emelek ki: „Ott vót egy nagy csata. Ottand mént el a török szultán,

---

⁸⁰ Ugyanott. A leírás forrása szemmel láthatóan Bálint Sándor valamelyik tanulmánya.

⁸¹ RAJ–NAGY 2000. Az adatot P. L. barátomnak köszönöm.

⁸² Ugyanott: 150.

⁸³ CSORBA 1996.

⁸⁴ CSORBA 1997a. Később másik kötetében is olvasható: CSORBA 2006a.

és a nagyfába belerúgott a lova. A fának az oldalába, még a fának is ott vót a heje a patkónak. Ott fattak még a törökök. Ez még a tizennégyesi háboru előtt vót.”⁸⁵ A másik változat: „Ez a nagyfa epërfa vót. De má az utóbbi időbe nagyon sárgút a levele. Szegínykém senyvedt vót, mert benne vót a patkónyom, a szultán mikor megrúgatta a lovával. Haragudott, mer a katonái ott fagytak mæg.”⁸⁶ Ugyanez a motívum egy temerini kéziratós búcsúsében is felbukkan:

*„Másodízben ismét védelmezted,
Nemzetünket pártfogásba vetted,
Megfagyott a török nemzet,
Mielőtt támadni kezdett,
S megszabadult a keresztény nemzet!”⁸⁷*

Nálunk jelent meg (a *Bácsország* közölte 2009-ben) Szilárdfy Zoltán fontos tanulmánya⁸⁸ a Tekijai Boldogasszony kegytemplom kegyképéről és annak kapcsolatairól a római Santa Maria Maggiore székesegyház ősi Mária-ikonjával, melyben kitér a hócsodára is, tehát ennek a szemlének keretében ez a tanulmány sem mellőzhető. Ebben olvassuk, hogy miután a törökök Breuner tábornokot kivégezték és megcsonkították: „E szörnyű eset alatt Jenő herceg a magával vitt Havi Boldogasszony-kép előtt könyörgött mennyei segítségért, amikor is a S. Maria Maggiore alapítástörténetének egykori csodája szinte megisméltődött. Sűrű hó kezdett hullani, amely a keresztény sereget elfedte a felülkerekedő törökök elől, így a veszni látszó csata Mária híveinek győzelmével végződött.”⁸⁹

A Pétervárad (Tekijai) Havas (Havi) Boldogasszony hócsodájának írott forrásai felett végzett szemlémmek végére értem. Néhány forrás minden bizonnyal elkerülte figyelmemet, de bízom benne, hogy ezeknek a forrásoknak majdani felfedezői publikálják ezeket, ha majd egyszer a pétervárad Mária-kegyhely ismét az érdeklődés homlokterébe kerül. A feltárt és bemutatott hócsoda-leírások mindenesetre néhány következtetés levonására mindenképpen alkalmasak.

A legfontosabb az lehet, hogy mivel legendáról, tehát folklórról van szó, semmi szükség nincs az augusztusi hóhullás „tényének” cáfolatára, a háromszáz éve kontinuus néphagyomány megmagyarázására. (Valakinek

---

⁸⁵ CSORBA 1997a. 53.

⁸⁶ Ugyanott.

⁸⁷ Ugyanott: 54.

⁸⁸ SZILÁRDFY 2009.

⁸⁹ Ugyanott: 73.

esetleg vonzó lehetne eljátszogatni a kelet-közép-európai „kis jégkorszak” néhány helyen emlegetett adataival, amelyek a 18. század elején még meghatározták Pétervárad időjárását is, ám konkrét – releváns – faktográfia meteorológiai vonatkozásban nem áll rendelkezésre.⁹⁰) Arra sincs szükség, hogy ezen a helyen újrarendeljem azokat a megállapításokat, amelyek a római Santa Maria Maggiore székesegyház alapításlegendája és a benne szereplő csodás nyári hóhullás kapcsán több helyen olvashatóak, s az is, hogy ez az alapításlegenda milyen összefüggésben van a Pétervárad-i Havas (Havi) Boldogasszony kegyhely (és az ott lévő Mária-kegykép) kapcsán három évszázada folyamatos csodás nyári hóhullás legendájával. Ezt a kapcsolatot több kutató feltárta, műveikben olvasható. A nálunk 1930-ban kiadott Wätz Oszkár-féle Tekia-füzetben olvasható egy *Tekiai ének*, amely a római hőcsodát mondja el; ennek szövege dolgozatomban függelékében olvasható.

Mivel a folklór alkotások változatokban jelennek meg, a pétervárad-i (tekijai) hőcsoda pedig „néplegenda”, fel lehet tenni a kérdést, hogy az idézett szerzők által leírt (bemutatott, s dolgozatomban főntebb idézett) szövegekben valóban elkülöníthetők-e egymástól a hőcsoda leírásának változatai. Úgy tűnik: igen. Ebben a pillanatban úgy látom, hogy ezek a változatok az alábbiak:

1. A Savoyai Jenő buzgó imája nyomán lett csoda: nyár derekán hatalmas havazás kezdődött, amely megzavarta a túlerőben lévő oszmán hadat, s ez tette lehetővé a császári sereg fényes győzelmét. (Egyes szövegekben a hirtelen keletkezett havazás csak a török csapatokat érte, s csak azok fagytak meg a hidegben.) Néhány adatközlő magyar hadakról beszél, azoknak tulajdonítva a Boldogasszony égi segítségével aratott diadalt.

2. A csatátér fölött, az égen megjelenő havas Mária-kép, amelynek látán a török katonák megrémültek, s irányt tévesztve nem a császári csapatok felé, hanem a Duna mocsarába rohantak, s abba belevesztek. Ezt a képet találta meg aztán a győztes ütközet után a hóban egy császári tiszt, s a csata közelében lévő kápolnának ajándékozta.

3. A főparancsnok imádsága nyomán váratlanul téli hidegre változott az időjárás, s a zimankóban a törökök megfagytak, ami a számbeli kisebbségben lévő keresztény hadak diadalát eredményezte. Úgy tűnik, a nyári zimankó és a törökök megfagyása mozgatta meg leginkább a búcsújárók és a pétervárad-i zarándokok képzeletét; ezt a változatot lehet még ma is hal-

---

⁹⁰ Savoyai Jenő a csata után Károly császárhoz küldött hadijelentésében havazásról természetesen nem ír, de hatalmas szélviharról igen, mely megbontotta a pontonhidat, s késleltette csapatainak átszállítását a szerémségi oldalra. VALRABENŠTAJN (preveo) 2012. 51. A „kis jégkorszakról” (is) jó áttekintés: BEHRINGER 2010.

lani fél évszázaddal ezelőtt a kegyhelyre évente rendszeresen elzarándokoló újvidékiektől is.

Ismételten meg kell említeni, hogy a két háború közti Jugoszláviában kiadott (általam ismert) magyar nyelvű Tekijával kapcsolatos kiadványok egyike sem beszél a hócsodának egyik változatáról sem, s a búcsújáró és zarándok egyszerű nép nyilvánvalóan nem ismerte a 19. században nyomtatásban megjelent vonatkozó közleményeket, tehát azok a hócsodával kapcsolatos adatok, amelyek az általam idézett újságcikkekben s a néhány tanulmányban olvashatók, biztosan a csaknem három évszázada folyamatosan élő néphagyomány szívós továbbélésének hozadékai.

Irodalom

-a.

1854 A pétervárad havi Boldog-Asszony. *Religio* II(1854) No 73. 578–579.

ANONIM

1931 A tekiái kegyhely megsértése. *Hitélet* 8(1931) No 15. 225–226.

BÁCSMEGYEI

1943 Pétervárad elfelejtett krónikása. Emlékezés Schams Ferencre (1780–1839). *Kalangya* 12(1943) No 7. 306–309.

BÁLINT Sándor

1943 *Sacra Hungaria*. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből. Budapest

1943a A délvidéki katolikus népelet forrásai. In: *BÁLINT 1943*. 78–86. Jegyzetek: 204–205.

1943b Bácska kegyhelyei. *Kalangya* 12(1943) No 4. 162–165.

1944 *Boldogasszony vendégségében*. Budapest

BÁLINT Sándor (kiadta)

1942 *Egy magyar szentember*. Orosz István önéletrajza. Budapest

BALOGH Augustinus Florianus

1872 *Beatissima Virgo Mater Dei...* Agriae

BARNA Gábor

1990 *Búcsújáró és kegyhelyek Magyarországon*. Budapest

BEHRINGER, Wolfgang

2010 *A klíma kultúrtörténete. A jégkorszaktól a globális felmelegedésig*. Fordította Tarnói Judit. Budapest

BERECZ Sándor (szerkesztette)

é. n. *Kegyhelyeink története*. Temerin

BERTI János (összeállította)

- 1938 *A tekijai Boldogasszony*. A Petrovaradin melletti Tekijára zarándoklók kézikönyve. Petrovaradin

BEŠLIN, Branko

- 2014 *Evgenije Savojski i njegovo doba*. Novi Sad

BRANČIĆ, Blagoje–DERA, Đorđe (sastavili)

- 1894 *Srpsko–mađarski rečnik*. Novi Sad (Párhuzamos magyar nyelvű belső címlappal.)

BURÁNY Béla

- 1990 *A legkisebb királynő kívánsága*. 88 vajdasági erotikus és obszcén népmese. Budapest

CSÁKY S. Piroska–KÓKAI Sándor

- 2006 *„Az Írás szavai szerint”*. A Délvidék egyházi jellegű kiadványainak bibliográfiája 1815–2000. Újvidék

CSAPODY Miklós

- 2004 *„A világban helytállni...”*. Bálint Sándor élete és politikai működése 1904–1980. Budapest
2013 *Bálint Sándor (1904–1980)*. Életrajz. Budapest

CSORBA Béla

- 1996 Temerini búcsújárók Tekián. *Üzenet* 26(1996) No 4–6. 212–222.
1997 *Még azt mondják Temerinben...* Kanizsa [Magyarkanizsa]
1997a Tekiai búcsújárók. In: *CSORBA 1997*. 49–60.
2006 *Hol vette a király a várát?* Névtani, néprajzi és tárgytörténeti írások. Újvidék
2006a Temerini búcsújárók Tekián. In: *CSORBA 2006*. 75–94.
2013 Tekia ünnepe. *Magyar Szó (Kilátó)* 2013. augusztus 3–4. 21.

ERDÉLYI János (szerkeszti és kiadja)

- 1846 *Népdalok és mondák* [I.] Magyar Népköltési Gyűjtemény. Pesten

B. FOKY István

- 2006 A tekiai búcsú. A néphiedelem szerint Szűz Mária megfagyasztotta a törököket. A csata 290. évfordulójára. *Magyar Szó* 2006. augusztus 5–6. Hétféje IV.

FRIEDRICH Anna

- 1990 Havas Boldogasszony ünnepén. Az idén mintegy tizenötezen látogattak Tekiára. *Magyar Szó* 1990. augusztus 13. 4.

FRITZ Ferenc

- 1974 *Búcsús könyv*. Doroszló

GYURIS György

- 2007 *Bálint Sándor munkássága*. Bibliográfia. Budapest–Szeged

HABRAM Károly

- 1997 Léleekben gazdagodók. Modern zarándokok között a tekiai nagybúcsún. *Családi Kör* 1997. augusztus 7. 12–13.

HETÉNY János

- 2011 *A magyarok Máriája*. Mária-tiszteletünk teológiája és néprajza. Budapest

JORDÁNSZKY Elek

- 1836 *Magyarországban, s az ahoz tartozó Részekben lévő boldogságos Szűz Mária kegyelem Képeinek rövid leírása*. Posenban (Reprint: Budapest, 1988)

KAKUK Zsuzsa

- 1996 *A török kor emléke a magyar szókincsben*. Budapest

KLJAJIĆ, Marko

- 2004 *Sveti Juraj u Petrovaradinu: 1693–2003*. Petrovaradin

KOPCSÓ István

- 1898 *Legújabb tekijai szent ének augusztus ötödikén*. Szabadka
1898a *Legújabb szent énekek a havi Szűz Máriához*. Arad

M. GY.

- 1990 A tekiai Mária-kegyhely múltja és jelene. *Hitélet* 23(1990) No 9. (szeptember) 16.

MILUTINOVIĆ, Vera

- 1956 Kult vezan za crkvu na tekijama. *Rad Vojv. muzeja* 1956. No 5. 41–46.

NÉMETH Ferenc

- 2002 A tekijai Mária-kegyhely. *Családi Kör* 2002. augusztus 8. 23.
2015 A tekiai Mária-kegyhely történetéből. Egy régi képes levelezőlap és néhány, kevésbé ismert kiadvány tükrében. *Bácsország* 2015/2. (73. szám) 13–16.

OLÁH István

- é. n. Két igaz történet versben. Veliki Bečkerek (Helyreállított helyesírással!)

POLIT DESANČIĆ, Mihailo

- 1996 *Kako je to bilo u nas Srba u Buni godine 1848*. Novi Sad

RAJ Rozália–NAGY István

- 2000 Köszönteni jöttünk a szép Szűz Máriát. Kegyhelyek, zarándokok a Vajdaságban. *Vajdasági Magyar Kalendárium 2000* (Szabadka) 148–159.

REMELLAY Gusztáv

- 1858 A Pétervárad melletti Mária-kép. *Katholikus Néplap* 1858. június 24. 220–221.

SCHAMS, Franz

1820 *Topographische Beschreibung von Peterwardein und seinen Umgebungen. Ein Beytrag zur Landeskunde Syrmieus.* Pesth

ŠAMS, Franc

2013 *Istorija Srema i Petrovaradina.* (A kiadvány tartalmazza SCHAMS 1820. hasonmását is!) Novi Sad

ŠKALJIĆ, Abdulah

1985 *Turcizmi u srpskobrvatskom jeziku.* Ed. 5. Sarajevo

SZABÓ Judit

2005 A tekijai kegyhely az évszázadok sodrában. Győzelemre segítő augusztusi hóvihár. *Família* (Kárpát-medencei családi magazin) 2005. augusztus–szeptember, 16–17.

N. SZABÓ Magdolna–ZOMBORI István (szerkesztette)

2010 *Vallásos ponyvanyomatványok Bálint Sándor hagyatékában.* Szeged

SZAMOTA István (összegyűjtötte stb.)

1891 *Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten.* Budapest

SZILÁRDFY Zoltán

2009 A Szűz Mária római ikonjának fényében Délvidék legismeretebb búcsújáráshelye és kegyképe a tekijai Havi Boldogasszony. *Bácsország* 2009/2. (49. szám) 73–79.

TARDY Lajos (közreadja)

1977 *Rabok, követek, kalmárok az oszmán birodalomról.* Budapest

TÜSKÉS Gábor

1993 *Búcsújárás a barokk kori Magyarországon a mirákulumirodalom tükrében.* Budapest

VALRABENŠTAJN, Jovan (preveo)

2012 *Bitka kod Petrovaradina 1716.* Ratni izveštaji princa Eugena Savojskog. Novi Sad

VOIGT Vilmos (szerkesztette)

2005 *Magyar folklór szöveggyűjtemény I.* Budapest

WÁTZ Oszkár (összeállította)

Tekiai kegyhely története, búcsú imák és énekek. Starakanjiža [Magyarkanizsa]

FÜGGELÉK

Tekiai énekek V.

*Valamikor régen, hol most e templom van,
Tiszta házaspár élt, boldog hajdanában.
Úgy szerették egymást, mint páros galambok,
Imádsággal tölték éjjelök, – nappalok.*

*Testüket – lelküket Istennek ajánlták
És gazdag kincsüket a szent Szűznek szánták,
De szerették volna azt tudni fölötte:
A szűz Máriának mi kedves előtte.*

*Tudatta álmukban velük Jézus Anyja,
Hogy templomot kíván, hogy Ő azt akarja:
Álljon azon halmon, mely reggelre kelve
Forró nyár derekán friss hóval lesz fedve.*

*Szintén álmot látott Krisztus helytartója,
E boldog házaspár jó tanács adója.
A szép szűz Mária édes kívánságát,
Hogy menyből eredett, ebből tisztán látták.*

*Forró nyár derekán ezen helynek halma,
Ragyogó szép fehér hóval volt takarva.
Ide kincseiből a buzgó jó lelkek
Isten segítségével templomot emeltek.*

*Hova a magas ég nagy kegye lehajlék,
Íme elöttetek áll e dicső hajlék.
Augusztus hónapnak ötödik napjára
Száz ezer ajkról száll „Üdvözlégy Mária!”*

Forrás: WÁTZ 1930. 15–16.

A tekkiai kegykép megsértése

- 1 *Megborzadva halljuk azt szomorodott szívvel,
Ilyen bűnös merényletnek Mária képével.*
- 2 *Az egész lakossága ennek a környéknek,
Borzadva beszél el a csodamerényletet.*
- 3 *Megsértették Máriát, csodálatos képét,
Tekkiai szent helynek régi szent emlékét.*
- 4 *Tekkiai Mária van egy odvas fában,
Üveg alatt vagon ott a szent képe zárva.*
- 5 *Hogy a bűnös merénylet történt a tavasszal,
Amidőn egy társaság utazott autóval.*
- 6 *Ezerkilencszázharmincegynek májusában,
Tizenhétnek reggelét, a csendjét felrázta.*
- 7 *Karlovácról érkeztek s mentek Noviszádra,
Az utazó autósok Tekkián megálltak.*
- 8 *És az egyik közülük megy Mária elébe,
Egy szép imát mondott el előtte térdelve.*
- 9 *És az ajtatosságát midőn elvégezte,
Most egy másik is leszállt, s hozzá közeledve,*
- 10 *Ugye már elvégezted ajtatosságodat,
Most már én következek – így hangzott a mondat,*
- 11 *Kivette a revolvert, s a Mária-képbe,
Belecéloz egyenest fájdalmas szívébe.*
- 12 *Eldördül a revolver irtózatossággal,
A másik bosszankodva ránéz nagy haraggal.*

- 13 *A golyó áthatolt az üvegen keresztül,
A gonosztevő pedig autóval menekül.*
- 14 *Áthatolva a golyó kép elé esett,
Csoda történt, a képben nem csinált sérelmet.*
- 15 *Gondolkodjanak mások bármiképpen erről,
Mi vigasztalódva látjuk e csodaesetről,*
- 16 *Hogy a boldogságos szűz Mária kegyképét,
Hogy ő megvédelmezi Ő tiszta szentélyét.*
- 17 *De mostan azonban el nem tudjuk képzelni,
Mekkora elvetemültség kell ezt megtenni.*
- 18 *Mikor a rettenetes nyomorúságot,
Tűrhetetlen s nyomorgó fájdalmas sok gondot*
- 19 *Kell elszenvedniük a fáradt embereknek,
Egyedüli vigasza s megnyugvása ennek.*
- 20 *Felkeresni Máriát, az ő drága képét,
Mellyel úgy édesgeti hozzája a népét,*
- 21 *Vagy hogy vándoroljunk el búcsújárásképpen,
Bűnbocsánatot kérni, enyhíteni lelkünket,*
- 22 *Nagy az Isten hatalma, nem hagy büntetlenül,
Ki ellene vétkezik, az bűnben elmerül.*
- 23 *Tekiai kegyhelyet hívek áhítata
Sok évszázadok óta történt már sok csoda*
- 24 *Meggyógyultak betegek, sánták, vakok, bénák,
Nyomorékok, bélpoklos s más beteg és némák,*
- 25 *Szűz Máriának sokszor csodás segítsége,
Odahívja híveit benne reménykedve.*

26 *Csak a bűnös merénylő mostan ráfizetett,
Máriára merészelte felemelni kezeit.*

27 *Megbénította nyelvét, nem tud már beszélni,
Karjai megmeredtek, nem bír semmit tenni.*

28 *Nincsen neki orvosság, az orvosok látják,
Megsértette Máriát, az Isten szent anyját.*

29 *Csak egyedüli mentség kérni megbocsájtást,
Attól, kit úgy megsértett, a Jézus szent anyját.*

30 *Kedves keresztény hívek, imádkozzunk érte,
Bocsássa meg bűneit Tekiának képe,*

31 *Jézus, Mária, József, segítsetek rajta,
Legyen jussa velünk a mennyek országába.*

Forrás: *OLÁH é. n. (paginátatlan, a ponyva első fele)*

Az itt közölt szöveg a lehetőségek szerint helyreállított változat. Az eredeti ponyva fakszimiléje a dolgozat szövegében.